

Balkanlardan Gelen Sığınmacılar Ve Avrupa İkiyüzlülüğünün Yansıması

Gerald Knaus ve Alexandra Stiglmayer
3 Ekim 2011

<http://euobserver.com/7/113807>

Bu yılın ilk yarısında, her ay, ortalama 25 Bosna-Hersek vatandaşı, Belçika'dan sığınma talebinde bulundu. Ağustos ayında bu sayı 81'e yükseldi. Eylül ayı için ise başvuru sayısının daha da yüksek olması bekleniyor. Bunlar, toplamda her ay 2000'in üzerinde başvuru talebiyle karşılaşan Belçika için az bir rakam teşkil edebilir. Ancak Saraybosna'daki Belçika Büyükelçiliği, başvurulardaki "hızlı" ve "endişe" verici bu artışı "tehlikeli" ve "ciddi" bir gelişme addederek uyarıda bulundu.,'nın

Batı Balkan ülkelerinin İçişleri Bakanlarının katılacağı Ohrid'deki zirve öncesi AB Komiseri Cecilia Malmstrom, sözkonusu bakanlara hitaben Belçika'nın endişelerini gündeme getiren bir mektup yazdı ve "sığınmacıların sayısındaki önemli artış" ve "sorunun acil ve etkin çözümünde gerekli ek adımların atılması"nın önemine dikkat çekti. Bugün kulislere, sığınma sorununun "çözümü" Balkan liderler tarafından gerçekleştirilemediği takdirde, AB'nin, Balkan vatandaşlarının Schengen bölgesine vizesiz girişini askıya alabileceği görüşleri yankılanıyor.

Balkanların Avrupa ile bütünleşmesi yönünde atılmış en önemli karar olan vizesiz dolaşımın durdurulması, AB'nin bölgedeki güvenilirliğini ciddi bir biçimde etkileyebilir. Ayrıca, sığınma sorununun anlş değerlendirilmesinin sonucu olarak böylesine bir güncel krizin sorumluluğunu taşıyan AB ülkeleri Balkan ülkelerini suçlamayı tercih etmekte.

Nasıl oldu da bu noktaya gelindi? Aralık 2009 ile Aralık 2010 arasında, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Makedonya, Sırbistan ile Karadağ'a yönelik Schengen vizesi zorunluluğunu kaldırdı. Bu karar söz konusu 5 ülkenin pasaport güvenliği, sınır kontrolleri, yasadışı göç, organize suç ve yolsuzluk ve insan hakları gibi alanlarda önemli ilerleme kaydettiği vize muafiyeti sürecinin sonunda alındı. Bu kazan-kazan durumu sayesinde güvenlik herkes için arttı ve AB'nin izlediği tavizsiz fakat adil yaklaşımın, herkesin lehine olduğu kanıtlandı.

Vize engelini kaldırılmasının ardından binlerce Sırp ve Makedon (fakat Boşnak, Karadağlı ve Arnavut değil) sığınma talebi ile AB'ye giriş yaptı. 2010 yılında, 17,715 başvuru ile Sırbistan, sığınma başvuruları sıralamasında üçüncü oldu. Makedonlar ise 7,550 başvuruda bulundu. Sığınma sistemi zaten sıkıntılı olan AB ülkeleri için bu durum haklı olarak çekinceleri de beraberinde getirdi.

Bu gelişmelerde üç noktanın altını çizmekte fayda görüyoruz. İlk olarak sığınmacıların hemen hepsi Roman. İkinci olarak, bu sığınmacıların başvurularının neredeyse hiçbiri başarıya ulaşmamış. Her ne kadar Balkanlarda Romanların durumu, yoksulluk ve ayrımcılık açısından endişe verici olsa da (AB üyesi olan Slovakya, Macaristan ve Romanya'da olduğu gibi), bunlar sığınma başvurularının kabul edilmesi için yeterli değil. Sırbistan ve Makedonya'daki başvuru sahiplerinin yalnızca yüzde 2.2'si 2010 yılında AB himayesinden faydalanabildi. Bu başvuruların büyük bir kısmı insani sebeplerle (çoğunlukla özel tıbbi gereksinimlerin başvuru

sahiplerinin kendi ülkelerinde karşılanmadığı hallerde) kabul edildi.

Üçüncü olarak ise, sığınma başvurularının yüzde 85'i yalnızca üç AB ülkesine yapıldı: Almanya, İsveç ve Belçika. Bu ülkelerin sığınma sistemi gelişmiş. Ayrıca nispeten daha zenginler ve önemli oranda Balkan kökenli topluluğa ev sahipliği yapıyorlar. Fakat aynı özelliklere sahip Avusturya, Fransa ve Hollanda'da sığınma başvurularında ciddi bir artış yaşanmadı.

Aslında bu durumun bir açıklaması var. İlk üç ülkenin Balkan vatandaşlarına uyguladığı sığınma prosedürü iki ile beş ay sürerken Avusturya, Fransa ya da Hollanda'da bu süreç iki haftayı aşmıyor.

Bedava Tatil

Sığınma sürecinden sorumlu yetkililerin başvurulara ilişkin kararı beklenirken başvuru sahipleri, konaklama, yemek, giysi, tıbbi yardım ve çocukları için bedava okul gibi olanaklardan faydalanabilmektedir. Bazı Romanlara bu olanaklar çekici gelmektedir. Sığınma talebi reddedilse dahi, yapılan masraflar –Avrupa'nın kuzeyine bir otobüs bileti 60 ile 80 Euro arasındadır– büyük bir kayıp olarak görülmemekte. Sığınmacıların durumu ile ilgilenen bir çalışan, bu durumu “AB'de bedavaya tatil yapmak” sözleriyle özetliyor. Öte yandan kalış sürecini uzatabilmek de mümkün. Örneğin geçen yıl bir istinaf başvurusu sayesinde, süreç 6 ay uzadı.

Sığınma sisteminin asıl amacı tabii ki bu değil. Mevcut durum, gerçekten sığınma talebinde bulunan pek çoklarının başvurularının dikkate alınmamasına sebep oluyor. Yine de şansını denemek yasadışı bir eylem değil.

Başlangıçta, Almanya ve Belçika'ya yapılan başvurular daha avantajlıydı. 2010 yılının Ekim'ine kadar bu iki ülke, Balkanlardan sığınma başvurusu yapan, fakat başvurusu reddedilen ve ülkesine dönmeyi kabul edenlere yönelik yardımda bulundu. Başvurusu reddedilenlerin geri dönüş masraflarının karşılanmasının yanı sıra, dört kişilik bir aile Almanya'dan 1800, Belçika'dan ise 750 Euro maddi yardım alabiliyordu.

İlk günden itibaren AB, suçu Sırbistan ve Makedonya'da aradı ve bu ülkelerin mevcut sorunu çözmelerini ve bir dizi uygulamayı yürürlüğe koymalarını istedi. Bu istek doğrultusunda Sırbistan ve Makedonya'dan, vatandaşlarını, sığınma başvurularının yalnızca çok azının kabul göreceği yönünde uyarmaları istendi. Her ne kadar her iki ülke kapsamlı bir bilgilendirme kampanyası yürütmüş olsa da, bu kampanyalar asıl hedefe ulaşmadı. Şayet asıl hedef sığınma hakkı kazanmak (elbet bu yöndeki umutlar her zaman geçerliliğini korumaktadır) değil de salt sürecin getirilerinden istifade etmekse, insanların başvuru yapmaya devam edeceklerdir.

Hemen her fırsatta öne sürülen “Balkanlardaki organize suç” gerekçesi burada da gündeme geldi. Otobüs şirketleri, seyahat acentaları ve diğer “organize ağlar”ın çalışanlarının sığınma koşullarına yönelik yanlış bilgiler yayarak konuyu bilmeyen pek çok Balkan vatandaşının AB'ye girişini teşvik edip etmediğinin Sırbistan ve Makedonya tarafından soruşturulması talep edildi. Fakat sığınma taleplerini acenteler ve organize ağlar için cazip kılacak kazançlar, düşünüldüğü kadar yüksek değil. Zira Brüksel'e ya da Berlin'e otobüs biletleri ucuz, sığınma sistemi hakkında bilgiler ise, gidilmek istenen ülkedeki yerleşik Balkan vatandaşlarından kolayca temin edilebilir. Dolayısıyla tahmin edilebileceği gibi, Sırbistan ve Makedonya tarafından yürütülen soruşturmalar, somut sonuçlara ulaşmadı.

Sırbistan ve Makedonya'dan ayrıca, Romanların içinde bulunduğu koşulların iyileştirilmesi talep edildi. Bu, her ne kadar makul bir istek olsa da, uzun vadeli bir hedeftir ve önümüzdeki sorunu çözmeye yetmeyecektir.

Etnik Kategorizasyon Yoluyla Sınır Kontrolü

AB'nin Sırbistan ve Makedonya'dan daha sinsi bir talebi de oldu: bu iki ülkeden insanları sınırı geçerken kontrol etmeleri istendi. Sığınma talebinde bulunanların çoğunluğunun Romanlar olduğu göz önünde bulundurulursa, bu talebin etnik kategorizasyona ve açıkça ayrımcılığa yol açmaması çok zor. AB, bu amaçla bir bahane de buldu. Buna göre Sırbistan ve Makedonya'dan Schengen Sözleşmesi'nin uygulanmasına yardım ediyorlardı. Sözleşmeye göre, AB Sınır Polisi, kalış nedenini, süresini ve finansal desteğini belirten belgelerden yoksun kişilerin Schengen bölgesine girişini engellemekle sorumlu. Fakat bu engelleme yalnızca AB'ye giriş yapılırken mümkün, çıkış yapılırken değil. Kaldı ki Sırbistan ve Makedonya, AB'nin sınır kuvvetleri de değil. Bu görevi yapması gerekenler zaten Macarlar ve Slovenler değil mi?

AB'nin istediği aslında ikiyüzlülüğünü de yansıtıyor. Çünkü zaten vizenin kaldırılması için Balkan ülkelerinden bir yandan, tüm vatandaşlarına dolaşım için gerekli seyahat ve kimlik belgeleri vermeleri istendi, diğer yandan da Romanlara yönelik yeni politikalar hayata geçirilmesi şart koşuldu.

Çözüm: Sığınma Prosedürlerinin Sürelerini Kısaltmak

Krizin çözümü ise oldukça açık: Sığınma prosedürünün süresi, sadece Batı Balkanlardan başvuru yapanlar için değil vize muafiyeti süreci sonucu şartları yerine getirerek vizesiz dolaşım imkanı tanınan tüm ülkeleri de kapsayacak şekilde ciddi bir biçimde kısaltılmalıdır. Şu anki prosedür ve sığınmacı lehine olan tüm getirileri cazibesini koruduğu sürece her vizesiz dolaşım anlaşması yeni sığınma talebi dalgalarına yol açacaktır.

Bugün bile her AB üyesi bazı taleplere öncelik tanıyarak hızlandırılmış prosedüre tâbi tutabiliyor. Geçen yıldan bu yana Almanya ve Belçika, Balkan vatandaşları için bu yolu izliyor (ayrıca bu iki ülke geçen sonbahardan itibaren geri dönüş yardımlarını sonlandırdı). İsveç tüm başvuru sahipleri için bekleme süresini kısaltma yönünde adımlar atmaya devam etmektedir. Bu yılın Haziran'ından beri, bu üç ülkeye yönelik Sırp ve Makedon sığınma başvurularında ciddi bir düşüş yaşandı. Demek ki sorun çözümsüz değil.

AB, aynı zamanda, vize muafiyeti sürecini tamamlayarak vizesiz dolaşım hakkı kazanan tüm ülkeleri "güvenli menşe ülkesi" ilan etmelidir. AB sığınma mevzuatı uyarınca, güvenli menşe ülkelerinden gelen vatandaşlara sığınma sürecinde öncelik tanınmakta ve hızlı prosedür izlenmekte. Bunun örnekleri mevcut. 1997'de AB ülkeleri, Amsterdam Sözleşmesi'ne ek bir protokolü kabul ettiler. Bu protokol neticesinde ülkeler, birbirlerini güvenli menşe ülkesi ilan etti. Ayrıca 2005'in sonlarına doğru kabul edilen Sığınma Prosedürleri Yönergesi, henüz AB'ye üye olmayan Romanya ve Bulgaristan'ı da güvenli menşe ülkeleri arasına aldı. Aynı yönerge, üye ülkelerin kendi güvenli ülke listelerini oluşturmasına olanak tanıdı.

Avusturya ve Fransa sözkonusu listeleri oluşturdu. Bütün Balkan ülkelerini listelerine dahil ederek, bölge ülkelerinin vatandaşlarına uygulanan prosedürlerin daha hızlı işlenmesini sağladılar. Her ne kadar, güvenli ülke kavramını kullanan AB ülkelerinin hepsi gerekli prosedürel teminatları yürürlüğe sokmamış olsa da, bunu gerçekleştirmek mümkün ve bazıları bunu hayata geçiriyor. Güvenli ülkelere gelip sığınma hakkı almak da imkan dahilinde:

geçen yıl Avusturya'nın Sırp ve Makedon başvurularını kabul etme oranı yüzde 5.8, Fransa'nın ise yüzde 6.2'ydi.

Sığınma Prosedürleri Yönergesi şu anda gözden geçiriliyor. Avrupa Parlamentosu ya da AB Konseyi'nin, vize muafiyeti sürecini tamamlayan ülkeleri güvenlik menşe ülke ilan eden bir değişiklik sunması çok doğru olacaktır.

Şayet bu kabul edilirse, her vize muafiyeti anlaşmasından sonra başvuru akınları oluşmasının engellenmesi yönünde somut bir adım atılmış olacaktır. Ayrıca uygulama bu çok başarılı politikaya güveni de tazeleyecektir. Vize muafiyeti süreci, komşu ülkelere AB'nin dış tehditlere karşı korunmasında da aktif bir rol biçmektedir. Vize engellerinin kaldırılması AB'nin imajını olumlu yönde etkilediği gibi, ekonomik kalkınmayı tetiklemekte ve ticareti ve insanlar arası temasları da arttırmaktadır. AB'nin tavizsiz fakat adil olarak tanımlanan koşullarının yerini AB'nin diğer ülkelere saygı gösterilmesini beklediği değerlerine uymamalarını istemesi olarak algılanacak populist bir alebe bırakmamalıdır.

Gerald Knaus ve Alexandra Stiglmayer, Batı Balkanlardaki vize muafiyeti sürecini yakından takip etmekte olan European Stability Initiative'in kurucularındandır ve bu kurumda halen çalışmaya devam etmektedir. www.esiweb.org/whitelistproject